

5. KRAJ BEZ STOSÓW, CZYLI XVI-WIECZNA RZECZPOSPOLITA TOLERANCJĄ STOI

AUTORKA: AGATA MARKIEWICZ

Zajęcia ukąż uczniom i uczennicom nietypowość Polski w dobie reformacji w porównaniu z innymi europejskimi państwami. Jednocześnie młodzież dowie się, jakie były przyczyny otwartości Polek i Polaków na nowe wyznania, i samodzielnie określi, jakie korzyści może odnieść państwo dzięki wielokulturowości.

5. KRAJ BEZ STOSÓW, CZYLI XVI-WIECZNA RZECZPOSPOLITA TOLERANCJĄ STOI

Zagadnienia:

- ▶ Migracje
- ▶ Różnorodność i stosunki międzykulturowe

Czas trwania:

- ▶ 45 minut

Pytanie kluczowe:

- ▶ Jak żyło się w wielonarodowej Polsce?

Cele zajęć:

- ▶ Dowiesz się, jak na tle innych krajów europejskich prezentowało się nastawienie mieszkańców i mieszkanki XVI-wiecznej

Polski wobec wyznań powstałych w wyniku reformacji.

- ▶ Poznasz dokument zwany Konfederacją Warszawską.
- ▶ Zastanowisz się, z czego wynikała tolerancyjna postawa ówczesnych Polaków i Polek.
- ▶ Wymienisz różne narodowości oraz religie mieszkańców i mieszkanki ówczesnej Polski.
- ▶ Zastanowisz się, co wniosły w kulturę i cywilizację Polski inne narody.

Związek z podstawą programową:

- ▶ I, II, III, 19.3, 20.2

Metody:

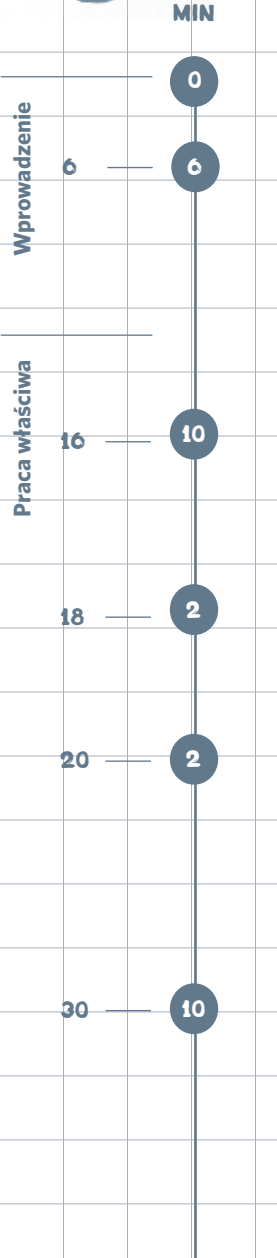
- ▶ Burza pomysłów
- ▶ Gra dydaktyczna: puzzle
- ▶ Analiza tekstu
- ▶ Dyskusja
- ▶ Elementy pogadanki

Formy pracy:

- ▶ Praca w grupach
- ▶ Praca zbiorowa jednolita
- ▶ Praca zbiorowa indywidualna

Środki dydaktyczne i materiały:

- ▶ Załączniki

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Odczytaj na głos (lub poproś o to ochotnika lub ochotniczkę) fragment dokumentu Konfederacji Warszawskiej (załącznik nr 1). Wyjaśnij uczniom i uczennicom znaczenie tego dokumentu.

*Możesz posłużyć się cytatem:
 „Gdyby nie konfederacja warszawska, już dawno zapłonęłyby w Polsce takie stosy jak we Francji dla Francuzów, a w Belgii dla Belgów”.
 Urlyk Schober w roku 1596 (cyt. za J. Tazbir, Polska bez stosów)*

2. Zapytaj uczniów i uczennice, z czego, ich zdaniem, wynikała tolerancyjna postawa Polaków i Polek w XVI wieku? Wyjaśnij, że za chwilę zrobicie ćwiczenie, które pomoże im poznać źródła tej tolerancyjnej postawy. Podziel klasę na pięć grup i każdej z nich rozdaj karty pracy: porozcinane puzzle wiedzy (załącznik nr 2) i poproś o właściwe ich ułożenie. Gdy grupy skończą pracę, odczytajcie materiał na głos.

3. Podsumuj ćwiczenie. Wyjaśnij, że Polska była krajem wielokulturowym na długo przed reformacją. Pojawienie się kolejnych wyznań i przedstawicieli/ek innych narodów po reformacji nie było w związku z tym niczym nowym i nieznanym. Z tego faktu właśnie wynikała polska tolerancja. Podkreśl, że Polska stawała się atrakcyjnym miejscem do zamieszkania dla wielu ludzi prześladowanych ze względu na ich religię.

4. Zapytaj uczniów i uczennice, z jakich krajów mogli napływać ludzie na skutek prześladowań religijnych po reformacji. Odpowiedzi zapisz na tablicy.

5. Rozdaj grupom karty pracy zawierające opisy Olendrów, Braci czeskich oraz Szkotów (załącznik nr 3) i poproś o ich przeczytanie. Na tablicy narysuj poniższą tabelę. Poproś, aby młodzież przepisała ją do swoich zeszytów, a następnie ją uzupełniła.

Kraj pochodzenia	Wyznanie	Gdzie się osiedlali w Polsce (przykłady)?	Wkład w polską kulturę lub gospodarkę

6. Zaprosz grupy do zaprezentowania na forum wyników swojej pracy. Wspólnie ją podsumujcie i odpowiedzcie na pytanie kluczowe: Jak żyło się w wielonarodowej Polsce?
7. Zaprezentuj młodzieży znak „coexist” – „współegzystencja” (załącznik nr 4; możesz też znaleźć go w Internecie) i wyjaśnij genezę jego powstania. Zachęć młodzież do rozszyfrowania poszczególnych symboli odnoszących się do różnych wyznań. W ramach pracy dodatkowej możesz poprosić, żeby młodzież rozszyfrowała znaczenie poszczególnych symboli na kolejnym znaku „coexist”, nieco zmodyfikowanym w stosunku do pierwszego.

PRACA DOMOWA:

1. Poproś młodzież, aby wykonała plakat, który będzie stanowił ilustrację do odpowiedzi na pytanie: Jakie korzyści dla kraju może mieć otwarta i tolerancyjna polityka wobec przedstawicieli i przedstawicieli innych kultur?

Źródła:

http://pl.wikisource.org/wiki/Akt_konfederacji_warszawskiej
http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,11575145,Co_Warszawie_zostalo_po_Olendrach_Gouda_wierzby.html?as=2
http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Szkoci-jada-Tylko-zamozni-mile-widziani-n59386.html?is_mobile=0

Załączniki:

Załącznik nr 1 – *Tekst źródłowy: Fragment Konfederacji Warszawskiej*
Załącznik nr 2 – *Karta pracy: Puzzle wiedzy*
Załącznik nr 3 – *Materiał pomocniczy: Olendrzy, Bracia czescy, Szkoci*
Załącznik nr 4 – *Materiał pomocniczy: Znak współegzystencji „Coexist”*

ZAŁĄCZNIK NR 1 - TEKST ŹRÓDŁOWY

FRAGMENT KONFEDERACJI WARSZAWSKIEJ

My Rady Koronne, duchowne i świeckie, i rycerstwo wszystko, i stany insze jednej a nierozdzielnej Rzeczypospolitej z Wielkiej i z Małej Polski, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Kijowa, Wołynia, Podlasia, z Ziemie Ruskiej, Pruskiej, Pomorskiej, Żmudzkiej, Inflanckiej i miasta koronne. Oznajmujemy wszystkim wobec komu należy na wieczną tej rzeczy pamięć, iż pod tym niebezpiecznym czasem, bez króla pana zwierzchniego mieszkając, staraliśmy się o to wszyscy pilnie na zjeździe warszawskim, jakobyśmy przykładem przodków swych sami między sobą pokój, sprawiedliwość, porządek i obronę Rzeczypospolitej zatrzymać i zachować mogli. Przeżoż statecznym, jednostajnym zezwoleniem i świętym przyrzeczeniem sobie to wszyscy spólnie, imieniem wszystkiej Rzeczypospolitej obiecujemy i obowiązujemy się pod wiarą, poczciwością i sumnieniem naszym. (...) A iż w Rzeczypospolitej naszej jest różnorodność niemata z strony wiary krześcijańskiej, zabiegając temu, aby się z tej przyczyny między ludźmi rozruchy jakie szkodliwe nie wszczęły, które po inszych królestwach jaśnie widzimy, obiecujemy to sobie spólnie za nas i za potomki nasze na wieczne czasy pod obowiązkiem przysięgi, pod wiarą, czcią i sumnieniem naszym, iż którzy jestechny różni w wierze, pokój między sobą zachować, a dla różnej wiary i odmiany w Kościelechkrwie nie przelewać ani się penować odsądzeniem majątności, poczciwością, więzieniem i wywołaniem i zwierzchności żadnej ani urzędowi do takowego progressu żadnym sposobem nie pomagać. I owszem, gdzie by ją kto przelewać chciał, z tej przyczyny zastawiać się o to wszyscy będziemy powinni, choćby też za pretekstem dekretu albo za postępkem jakim sądowym kto to czynić chciał.

Źródło: http://pl.wikisource.org/wiki/Akt_konfederacji_warszawskiej.

5. KRAJ BEZ STOSÓW, CZYLI XVI-WIECZNA RZECZPOSPOLITA TOLERANCJĄ STOI

ZAŁĄCZNIK NR 2 - KARTA PRACY

PUZZLE WIEDZY

UKŁADANKA 1

KARAIMI

Zostali sprowadzeni na Litwę w XIII wieku przez Wielkiego księcia Witolda. Główne ich skupiska znajdowały się w Trokach, Lwowie i Haliczu. Mają swoją własną religię i odrębny język.

Ich religia opiera się na Starym Testamencie. Nie jest uznawany Talmud, stworzony w judaizmie. Do wspólnoty religijnej nie da się wstąpić, trzeba się w niej urodzić.

Ponieważ mieli opinię ludzi uczciwych i niesprzedajnych, zwykle byli zatrudniani jako ochrona książąt albo załoga zamków warownych.

UKŁADANKA 2

<p>ORMIANIE</p>	<p>Pochodzą z nad Morza Czarnego. Do Polski przywędrowali w czasach Kazimierza Wielkiego. Mieszkali m.in. we Lwowie, Brześciu, Kijowie.</p>
<p>Ich Kościół nazywany jest monofityzmem. Założyli go prawdopodobnie apostołowie Bartłomiej i Tadeusz na terenie Armenii.</p>	<p>W Polsce byli przede wszystkim kupcami. Handlowali głównie towarami orientalnymi. Ponieważ znali języki orientalne, często służyli jako tłumacze polskim dyplomatom. Pośredniczyli w wykupywaniu polskich jeńców od Turków.</p>

UKŁADANKA 3

<p>RUSINI</p>	<p>Pojawili się w Polsce w czasie, kiedy Kazimierz Wielki przyłączył do niej Ruś Czerwoną. Ich szlachta cieszyła się praktycznie takimi samymi przywilejami jak polska szlachta.</p>
<p>Ich religia jeszcze przed pojawieniem się Lutra uznawała małżeństwo księży, a także komunię pod dwoma postaciami. Jako języka liturgicznego używali języka greckiego.</p>	<p>Tworzyli kompletnie inny typ sztuki na terenach Polski. Jednym z najciekawszych jej przykładów jest Kaplica Trójcy Świętej na Zamku w Lublinie ozdobiona pięknymi rusko-bizantyjskimi freskami.</p>

UKŁADANKA 4

TATARZY

Ich osadnictwo na terenach średniowiecznej Polski miało na początku charakter wojskowy. Osiedlano ich bowiem w pobliżu granicy z Zakonem Krzyżackim, aby byli w stanie szybko bronić przed nimi dróg i osad.

Są wyznawcami islamu.

Zwykle zaciągali się do polskiego wojska. Jeśli zaś zajmowali się czymś innym, to z reguły byli kupcami, garbarzami, ogrodnikami.

UKŁADANKA 5

ŻYDZI

Na stałe zaczęli się osiedlać na przełomie XI/XII wieku. Znajdowali w Polsce schronienie przed prześladowaniami, których doznawali w Niemczech i Czechach podczas wypraw krzyżowych.

Głównym ich zajęciem był handel lokalny i rzemiosło. Działalność handlowa często łączyła się z kredytową. Ważną dziedzinę ich działalności gospodarczej stanowiła аренда (dzierżawa). Dzierżawili karczmy, młyny, gorzelnie i browary.

Ich religia opiera się na wierze w jednego, niewidzialnego Boga, który jest stwórcą i panem świata. Wedle tradycji Bóg wybrał ich na swoich świadków i zawarł z nimi przymierze, najpierw przez Abrahama, potem przez Mojżesza.

OLENDRZY, BRACIA CZESCY, SZKOCI

Olendrzy (czyli Holendrzy)

W XV wieku zaczęli napływać na tereny polskie Holendrzy, zwani przez Polaków Olendrami. Zwykle należeli oni do sekty mennonitów, która jest odłamem ruchu anabaptystycznego. Cechą charakterystyczną anabaptystów było uznawanie chrztu jedynie osób w wieku świadomym, niesprzeciwianie się złu za pomocą siły fizycznej, zasada nieskładania jakichkolwiek przysięg oraz unikanie sprawowania wysokich urzędów publicznych. Silne przywiązanie anabaptystów do tychże reguł ściągnęło na nich gniew i prześladowania. Musieli zatem uciekać ze swojej ojczyzny. Polska, w której panowała tolerancja religijna, okazała się odpowiednim miejscem do zamieszkania. Pozostała po nich umiejętność wyrabiania serów żółtych, nazwiska: Wagner, Rewers, setki rowów melioracyjnych (np. na warszawskiej Saskiej Kępie) i to, co kojarzy się z polskim krajobrazem: wierzba mazowiecka, którą sprowadzili i sadzili jako drzewo pomocne przy melioracji.

Źródło: http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,11575145,Co_Warszawie_zostalo_po_Olendrach__Gouda__wierzby_.html?as=2

Bracia czescy

W XV wieku narodził się na terenie Czech ruch religijny zwany husytyzmem. Jego zwolennicy głosili kult pracy fizycznej, ubóstwa i pogardę dla piastowania wysokich urzędów. W 1548 roku cesarz Ferdynand Habsburg wydał edykt, w którym postawił im ultimatum – albo przejdą na katolicyzm, albo muszą opuścić kraj. Kiedy husyci nie chcieli podporządkować się edyktowi, rozpoczęły się ich prześladowania, w efekcie których większość emigrowała do sąsiedniej Polski, która była krajem tolerancyjnym. Polacy i Polki zaczęli nazywać ich braćmi czeskimi. Bracia czescy prowadzili własne szkoły na bardzo wysokim poziomie, czym przyczynili się także do wzrostu poziomu edukacji w Polsce.

Szkoci

Mieszkańcy XVI-wiecznej Szkocji na skutek konfliktów, jakie wiedli z Anglią, byli często prześladowani religijnie, politycznie i gospodarczo. Opuszczali wówczas swój kraj, szukając nowego miejsca do osiedlenia. Tolerancyjna Polska stała się dla nich odpowiednim miejscem. Polacy nazywali ich Szotami. Osiedlali się w Gdańsku (stąd dzielnica Szkoty), w Lublinie. Chętnie zaciągali się do polskiego wojska, byli także kupcami.

Źródło: http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Szkoci-jada-Tylko-zamozni-mile-widziani-n59386.html?is_mobile=0.

ZNAK WSPÓŁEGZYSTENCJI „COEXIST”

Polski grafik Piotr Młodożeniec zaprojektował znak dla idei współegzystencji w 2001 roku na zamówienie Museum On The Seam w Jerozolimie. Przedstawia on napis „Coexist”, w którym to litery C, X, T zostały zamienione na symbole religijne. Litera C to muzułmański półksiężyc, X -żydowska gwiazda Dawida, a T przedstawione jest w postaci chrześcijańskiego krzyża.¹

¹ Na drugim napisie „Coexist” pojawiają się następujące symbole: „C” - muzułmański półksiężyc; „o” - pokój; „e” - płeć męska i żeńska; „x” - judaizm; „i” - religia neopogańska (wicca); „s” - taoizm, konfucjanizm; „t” - chrześcijaństwo.